

Slutbetänkandet (SOU 2009:34) Förenklingar i aktiebolagslagen m.m.

(Ju 2009/3395/L1)

Dnr 801-13260-09/112

2009-09-14

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Kronofogdemyndigheten (KFM) begränsar sitt yttrande till att avse de avsnitt i betänkandet som anges vid respektive rubriker, dvs. frågor som rör möjligheterna att få tillgång till uppgifter om aktieinnehav, den sakrättsliga regleringen och frågor som rör ekobrottsbekämpningen.

Sammanfattning

KFM anser, till skillnad från vad som nu föreslås, att aktieboken ska föras av Bolagsverket eller i vart fall bli tillgänglig hos verket i elektronisk form när det pappersbaserade systemet med aktier avskaffas. En annan fråga är om vissa myndigheter, bl.a. KFM, ska få särskilda sökmöjligheter i "aktieägarregistret". Vidare anser KFM att det sakrättsliga momentet vid överlåtelse och pantsättning av aktier inte ska utgöras av underrättelsen till bolagets styrelse. Om det sakrättsliga momentet i stället knyts till registreringen i aktieboken kommer de regler som gäller för avstämningsbolag om rättsverkan av registreringen att gälla för alla aktiebolag, se 6 kap. lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument. Vidare uppnås överensstämmelse med vad som föreslås gälla inom EU för SPE-bolagen när det gäller det sakrättsliga skyddet, se förslaget till stadga för privata europeiska bolag (SPE-bolag).

KFM vill dessutom framhålla att för det fall förslaget om att ta bort revisionsplikten i drygt 96 % av aktiebolagen genomförs så ökar risken för att aktieböckerna inte kommer att föras på ett korrekt sätt. Samtidigt är det i samband med att det pappersbaserade systemet med aktier avskaffas nödvändigt att ge aktieboken större rättslig betydelse oberoende av vilken sakrättslig princip som ska tillämpas. Vidare kommer kvaliteten på bolagens redovisning att bli sämre, se KFM:s yttrande över betänkandet (SOU 2008:32) Avskaffande av revisionsplikten för små företag, KFM:s dnr 801 10384-08/112.

Därutöver avstyrker KFM med hänvisning till de skäl som redovisades i samband med att aktiebolagslagen infördes den 1 januari 2006 (prop. 2004/05:85 s.427 f. och 432 f.) att privata aktiebolag ska få utökade möjligheter till närståendelån och s.k. förvärvslån.

KFM tillstyrker att tiden för kallelse på okända borgenärer ska minskas från sex till två månader i samband med likvidation av såväl privata som publika aktiebolag. På så sätt kommer likvidatorn att utan onödigt dröjsmål kunna bedöma om bolaget är på obestånd och därför ska försättas i konkurs eller om tillgångarna ska skiftas mellan aktieägarna sedan skulderna har betalats.

Vidare delar KFM utredningens uppfattning att det finns ett behov av ett förenklat förfarande för upplösning av privata bolag som ett alternativ till frivillig likvidation. Det är emellertid angeläget att ekonomisk brottslighet inte kan döljas genom ett sådant förfarande och att de nya reglerna utformas på ett sådant sätt att det i största möjliga utsträckning inte finns någon risk för att borgenärerna går miste om betalning som en följd av gäldenärsbytet. Om betalningsodugliga personer, s.k. målvakter, sätts in innan en ansökan om upplösning ges in och det först efter det att beslutet om upplösning har fattats visar sig att bolaget hade skulder kan berörda borgenärer inte få betalt.

Aktiebrev och aktiebok (kap. 5)

KFM anser att det pappersbaserade systemet med aktiebrev m.m. ska avskaffas. Däremot avstyrker KFM att det sakrättsliga momentet ska knytas till underrättelsen om överlåtelse och pantsättning av aktier. KFM anser i stället att det sakrättsliga skyddet ska kopplas till registreringen i aktieboken. Den ordning som gäller om rättsverkan av registreringen enligt 6 kap. lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument för avstämningsbolag bör gälla för alla aktiebolag.

Om reglerna utformas på detta sätt skulle dessutom överensstämmelse i sakrättsligt avseende uppnås med vad som föreslås gälla för SPE-bolagen. I förslaget till stadga för ett europeiskt privat bolag (SPE-bolag) anges att överlåtelser av aktier ska få rättsverkan gentemot tredje man samma dag som aktieägaren upptas i aktieägarförteckningen (se betänkandet s.180 f .) samt att huvudregeln ska vara att aktieinnehav i SPE-bolag ska offentliggöras.

Utökad aktiebok eller ett centralt aktieägarregister? (avsnitt 5.5)

KFM anser, till skillnad från utredningen, att aktieboken ska föras av Bolagsverket eller att bolagen i vart fall ska få en skyldighet att till verket fortlöpande inrapportera uppgifter om ändrade ägarförhållanden m.m. Ett avskaffande av det pappersbaserade systemet innebär att det är mycket viktigt att aktieboken förs på ett korrekt sätt och att den hela tiden hålls aktuell. Dessutom får den som har förvärvat aktier ett ökat behov av att snabbt och enkelt kunna kontrollera om en begäran om registrering av ändrade ägarförhållanden m.m. har åtgärdats, då traditionsprincipen inte längre kan tillämpas.

Till detta kommer att det för flera myndigheter, kreditgivare och affärspartners är viktigt att aktieboken finns tillgänglig i elektronisk form hos Bolagsverket. En förändring i aktieägarkretsen kan i vissa fall vara ett tecken på att ett bolag är på väg att plundras. Om en förestående bolagsplundring upptäcks tidigt har borgenärerna möjlighet att utverka kvarstad och på så sätt förhindra att bolagets tillgångar skingras.

Vidare ifrågasätter KFM om styrelsen i ett fåmansbolag alltid har ett intresse av att anteckna uppgifter om utmätningar m.m. i aktieboken.

Dessutom anser KFM att det måste beaktas att Utredningen om revisorer och revision i SOU 2008:32 har föreslagit att revisionsplikten i små företag ska tas bort, dvs. i 96 % av aktiebolagen. Om detta förslag leder till lagstiftning ökar risken för att styrelsen inte kommer att föra aktieboken på ett korrekt sätt samtidigt som det är nödvändigt att införa regler som ger aktieboken större rättslig betydelse.

Överväganden om årlig information om bolagets ägarförhållanden till Bolagsverket (avsnitt 5.5.1)

KFM anser, till skillnad från utredningen, att bolag som inte är avstämningsbolag ska åläggas att i samband med inlämnandet av årsredovisningen ge in en kopia av aktieboken om ett "aktieägarregister" inte kommer att inrättas. På så sätt skulle förutsättningarna för att bolagen verkligen för en aktiebok och att den förs på ett korrekt sätt öka samtidigt som den samlade tillgången på information hos Bolagsverket blir mer heltäckande.

Aktiebokens innehåll (avsnitt 5.6.4)

KFM tillstyrker att aktiebokens innehåll ska utvidgas till att i förekommande fall avse pantsättning av aktier samt beslut om konkurser och utmätningar m.m. Att uppgifter om utmätning, betalningssäkring och kvarstad ska antecknas i aktieboken är när det pappersbaserade systemet avskaffas nödvändigt för att godtroshörvärv ska förhindras, jfr reglerna i 6 kap. 2 § fjärde stycket UB i fråga om säkerställandet av utmätningar m.m. av aktier i avstämningsbolag och 4 kap. 18 § punkt 7 lagen om kontoföring av finansiella instrument.

I detta sammanhang bör även tilläggas att det i 5 kap.6 a§ aktiebolagslagen behövs en bestämmelse om att förvar ska antecknas i aktieboken, jfr 19 kap. 29 § punkt 9 och 22 kap. 3 § punkt 6 m .fl. bestämmelser i jordabalken som har införts i samband med att reglerna om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet började gälla den 1 juli 2008. Syftet är att förhindra godtroshörvärv av fast egendom och att nya pantbrev tas ut och belånas efter det att en åklagare har beslutat om förvar enligt 26 kap. 3 § RB.

Bolagets informationsskyldighet (avsnitt 5.6.7)

KFM anser att aktieägare och andra som berörs av införingar och anteckningar i aktieboken måste få möjlighet att hos Bolagsverket kontrollera innehållet i aktieboken. Ett sådant system bör kombineras med en skyldighet att underrätta den som har införts eller avförts ur aktieboken, jfr den bestämmelse om skyldighet för bolagets styrelse att underrätta aktieägare eller annan vars rätt berörs som föreslås i 5 kap.9 a§ aktiebolagslagen.

Bolagsstämmoprotokoll som bilaga vid anmälan till Bolagsverket (avsnitt 6.3)

KFM anser, till skillnad från vad utredningen föreslår, att kravet på att en kopia av bolagsstämmoprotokollet ska ges in till Bolagsverket ska finnas kvar också när det gäller protokoll som bestyrker val eller entledigande av styrelseledamöter m.m. Anledningen är att det inte föreslås några regler om att uppgifter ur aktieboken ska inrapporteras till Bolagsverket och att det inte är klarlagt att problemen med falska och antedaterade bolagsstämmoprotokoll har upphört. Härtill kommer att företagskapningar (se betänkandet s. 213) underlättas om kravet på ingivandet av bolagsstämmoprotokollet tas bort och ersätts av en försäkran på heder och samvete. Vidare förekommer det att en aktieägare gör gällande att han eller hon har sålt sina aktier före en viss kritisk tidpunkt, trots att detta inte är fallet, i syfte att slippa ifrån straffrättsligt ansvar eller betalningsansvar enligt aktiebolagslagens regler.

Avskaffat bosättningskrav (kap. 7)

KFM har inte något att erinra mot förslaget om att helt slopa bosättningskravet för styrelseledamöter m.fl. i 8 kap. 9 § aktiebolagslagen. EU-domstolen har nämligen funnit att nationell lagstiftning enligt vilken en del av ett bolags aktieägare och ledning skulle ha gemenskapsnationalitet eller EES-nationalitet och/eller hemvist inom EU strider mot fördraget (C 299-02 kommissionen/Nederländerna).

KFM delar emellertid utredningens uppfattning på s. 289 i betänkandet att avskaffandet av bosättningskraven kan befaras öka möjligheterna till oseriösa beteenden och vill dessutom peka på att lagändringen öppnar för "styrelseparadis" (jfr vice överåklagare Roland Anderssons särskilda yttrande). Detta är även från KFM:s synpunkt ett problem, då det självfallet inte är möjligt att

åstadkomma globaliserade regler motsvarande de rättsakter som antagits inom EU. Bryssel I-förordningen och EG:s indrivningsdirektiv omfattar också verkställighet avseende skadeståndsansvar enligt aktiebolagslagens bestämmelser samt företrädaransvar för skatter m.m. Vidare är det inte möjligt att uppnå det rättsliga samarbete som förekommer inom EU i en rad olika frågor och som för närvarande utvecklas ytterligare. Det gäller t.ex. det europeiska E-tjänstprogrammet som syftar till att åstadkomma för medlemsstaterna gemensamma register på bl.a. insolvensrättens område.

Vidare vill KFM framhålla att det i vissa fall kommer att vara svårare att i praktiken säkerställa att en person bosatt utanför EES-området verkligen existerar. I arbetet med att bekämpa ekonomisk brottslighet har det varit ett återkommande problem att fiktiva personer har registreras som företrädare för juridiska personer. Att bosättningskraven helt slopas innebär att ökad risk för att målvakter som inte existerar kommer att användas av oseriösa företag.

Låneförbud (kap. 9)

KFM avstyrker med hänvisning till de skäl som redovisades i samband med att aktiebolagslagen infördes den 1 januari 2006 (prop. 2004/05:85 s.427 f . och 432 f .) att privata aktiebolag ska få utökade möjligheter till närståendelån och s.k. förvärvslån. Syftet med dessa regler är bl.a. att aktiebolagets och aktieägarnas ekonomi inte ska sammanblandas på ett icke önskvärt sätt.

Likvidation och upplösning (kap. 10)

KFM tillstyrker att tiden för kallelse på okända borgenärer ska minskas från sex till två månader i såväl privata som publika aktiebolag. På så sätt kommer likvidatorn att utan onödigt dröjsmål kunna bedöma om bolaget är på obestånd och skyldighet föreligger att försätta bolaget i konkurs enligt 25 kap. 36 § aktiebolagslagen eller om tillgångarna ska skiftas mellan aktieägarna sedan skulderna har betalats. Om ett bolag ska försättas i konkurs är det viktigt att detta sker innan eventuella återvinningsfrister har löpt ut.

Förenklat förfarande för upplösning av privata aktiebolag (avsnitt 10.2)

KFM delar uppfattningen att det finns behov av ett förenklat förfarande för upplösning som ett alternativ till frivillig likvidation av privata aktiebolag. Det är emellertid angeläget att ekonomisk brottslighet inte kan döljas genom ett sådant förfarande och att de nya reglerna utformas på ett sådant sätt att det i största möjliga utsträckning inte finns någon risk för att borgenärerna går miste om betalning.

KFM vill peka på att myndigheten inte har någon möjlighet att garantera att ett bolag inte har några skulder. Av detta skäl bör ordet skuldfrihet inte användas i den bestämmelse som förslås i 1 kap. 46 a § punkt 3 aktiebolagsförordningen om vad en ansökan om upplösning ska innehålla. Syftet med ett s.k. skuldfrihetsintyg, som används bl.a. i samband med ansökningar om EU-bidrag och vid en ansökan om inträde i t.ex. Advokatsamfundet, är endast att visa att personen i fråga inte har några skulder som är föremål för verkställighet hos KFM vid den tidpunkt då intyget utfärdas. I ärenden som rör upplösning av aktiebolag bör intyget dessutom såvitt gäller aktieägarna innehålla uppgifter från utsöknings- och indrivningsdatabasen om sådan verkställighet som inte gäller betalningsförpliktelser. Anledningen är att bolaget ska anses vara upplöst när det har avförts ur aktiebolagsregistret och att aktieägarna då föreslås inträda som part i de avtal som bolaget har slutit med tredje man.

Vidare vill KFM särskilt fästa uppmärksamheten på att det finns risk att betalningsodugliga personer, s.k. målvakter, sätts in i stället för de personer som tidigare har ägt bolaget och tidigare styrelseledamöter och eventuell verkställande direktör. Om det först efter det att bolaget har

upplösts visar sig att bolaget har skulder får gäldenärsbytet till följd att berörda borgenärer inte kan få betalt. Det personliga betalningsansvar som föreslås i 25 kap. 9 e § aktiebolagslagen för de aktieägare m.fl. som har undertecknat ansökan till Bolagsverket utgör inte någon garanti för att förfarandet inte kommer att missbrukas. Härtill kommer att straffskalan för osant intygande inte ligger i nivå med de straff som kan utdömas för oegentligheter i samband med att bolaget går i konkurs, jfr 15 kap. 11 § med 11 kap. 1 och 2 §§ BrB om oredlighet mot borgenärer och försvärande av konkurs eller exekutiv förrättning.

Förslagets konsekvenser (kap. 13)

I betänkandet anges på s. 191 att det är oklart i vilken omfattning bl.a. KFM:s arbete skulle underlättas om ett central aktieägarregister infördes. Med anledning av detta lämnas här en redogörelse för KFM:s behov av uppgifter vid efterlevnadskontrollen avseende meddelade näringsförbud och i verkställighetsarbetet om aktieinnehav m.m.

Tillsynen över näringsförbud

KFM har till uppgift att utöva tillsyn över meddelade näringsförbud, för närvarande cirka 970 förbud. Då det enligt 6 § punkt 8 näringsförbudslagen är förbjudet att äga så många aktier i ett bolag att andelen av röstetalet överstiger 50 % skulle efterlevnadskontrollen underlättas om myndigheten fick särskilda sökmöjligheter i ett "aktieägarregister".

Verkställighetsarbetet

KFM behöver, även om det är relativt sällsynt att aktier i fåmansbolag blir föremål för utmätning, betalningssäkring eller kvarstad, tillgång till uppgifter om aktieinnehav m.m. också i bolag som inte är avstämningsbolag. Vidare förekommer det att verkställigheten gäller domar eller beslut om kvarstad avseende bättre rätt till aktier samt eventuella säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. 3 § RB, jfr NJA 1987 s. 829, RH 1994:134 och prop. 1999/2000:26 s.123 f. Dessutom är KFM i de fall utmätning, betalningssäkring eller kvarstad har verkställts avkastningsberättigad och ska uppbära aktieutdelning m.m. enligt vad som föreslås i 4 kap. 38 § andra stycket aktiebolagslagen.

Utredningsarbetet hos KFM skulle alltså förenklas om aktieböckerna blir tillgängliga i elektronisk form hos Bolagsverket. Förutom vid tillgångsefterforskningen kan KFM vid den utredning som föregår ett beslut om uppskov med inbetalningen av statliga fordringar ha anledning att kontrollera vem som äger aktierna i det bolag som utredningen avser. Under en gäldenärsutredningen enligt 6 § indrivningslagen ska KFM göra en prognos av bolagets framtidsutsikter. Vidare gäller att uppskov inte får beviljas i de fall ekonomisk brottslighet kan misstänkas.

Den sakrättsliga regleringen

Verkställighetsarbetet påverkas också av hur den sakrättsliga regleringen utformas i samband med att det pappersbaserade systemet och därmed traditionsprincipen avskaffas. Om det sakrättsliga momentet knyts till registreringen i aktieboken eller om denuntiationsprincipen ska tillämpas är viktigt när KFM vid utmätning, betalningssäkring och kvarstad ska ta ställning till om sakrättsligt skydd har uppstått i samband med överlåtelse och pantsättning av aktier, jfr de regler som föreslås i 5 kap. 10 a-d §§ aktiebolagslagen.

Förslaget om ett förenklat upplösningsförfarande

Till den konsekvensanalys som gjorts på s.288 f . i betänkandet bör det tilläggas att också den summariska processen kommer att påverkas. I de fall ett bolag har upplösts genom ett förenklat förfarande och det senare visar sig att bolaget har skulder som inte betalas frivilligt kommer berörda borgenärer sannolikt att ansöka om betalningsföreläggande för att därefter begära verkställighet hos KFM.

Preskription av ansvar för ett handelsbolags förpliktelser efter bolagsmans utträde (kap. 15)

KFM tillstyrker att det i handelsbolagslagen införs en särskild preskriptionsregel i fråga om en bolagsmans ansvar för ett handelsbolags förpliktelser efter det att bolagsmannens avgång har registrerats i handelsregistret, om inte preskriptionen dessförinnan avbryts gentemot bolagsmannen.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad rikskronofogde. I den slutliga handläggningen har även deltagit biträdande processägaren Karin Berglöf Hedar och verksjuristen Ann-Marie Ahlqvist, föredragande.

Eva Liedström Adler

Ann-Marie Ahlqvist